

Forblad

Byggeriets rationalisering

Preben Dal

Tidsskrifter

Arkitekten 1948, Ugehæfte

1948

Det har været de sidste 25 aars bestræbelse at søge at skabe en rationalisering af byggeriet.

Man ville forsøge gennem maskinens muligheder at fremskaffe den billige standardvare for, under mottoet „billigt husrum“, at finde ind til en byggeform, hvor teknikens særlige egenskaber blev udnyttet til befolkningens vel.

Man fik opdyrket en ny tænkemaade og skabte et væld af floskler. Men derved blev det.

Inden man havde set sig for blev „rationalismen“ manér en arkitektonisk filosofi, i hvis navn man hyttede sig for til sidst, af flosklernes labyrinter, at finde en gold formalisme i rationalismens maske.

Men saa kom krigen og brød korthuset sammen og reaktionen blomstrede, hvorefter „freden“ bragte standardhuset paa mode.

Nu til slut har man blandet det hele sammen til en reaktionær standardrationalisme, idet man sidst i drømme, gennem telepati fra hinsides atlanten, ser husene færdigmonteret fra fabrik, i landet „time is money“. Med arbejderens akkordjobberi fra 30erne i minde, og i betragtning af den usikkerhed, der idag præger vore bestræbelser (for baade mr. time og mr. money har fundet ud af, at det ikke kan betale sig med samlebaandshuse), var det med særlig forventning, jeg d. 13. April gik til møde, arrangeret af „Frit Danmark“s arkitekt- og ingeniørgruppe, hvor to fagforeningsformænd, tømrer Carl Johan Grave og murer Carlo Hermansen, skulle tale om: *Bygningshaandværkerens syn paa byggeriets rationalisering.*

Tømrerformanden skitserede, som indleder, først nogle betragtninger om administrativ rationalisering, et teoretisk politisk emne, som jeg ikke nærmere skal uddybe her, men kom herefter ind paa spørgsmaalet: Fagets stagnation.

Den ringe tilgang til fagene ville, sammen med den stigende tendens at søge bort fra haandværket for at søge andre erhvervsmuligheder, faa katastrofale følger for fremtidens byggeri.

Forholdet illustreredes tydeligt gennem en statistik over tømrersvendenes alder: 50 pct. af tømrerne er over 45 aar og tilgangen er saa ringe, at de unge kun repræsenterer 5-10 pct. Der udlæres ca. 40 svende om aaret, men de 25 af disse gaar fra faget for at blive teknikere eller arkitekter. „Faget vil snart komme til at bestaa af aldersrentenydere.“

Med disse betragtninger førtes tanken let hen paa spørgsmaalet om det var muligt at anvende mere maskinkraft i byggeriet.

Byggeriet anvender saaledes idag kun 0,5 hk til sammenligning med metalvarebranchen, der anvender 1,8 hk pr. helaarsarbejder.

Under den forhaandenværende krise skal vi dog ikke sætte for stor lid til industrialiseringen, udtrykte Grave. De kendte standardhuse har ikke økonomisk kunnet konkurrere med et alm. murstenshus, og har hverken borgerens eller arbejderens interesse.

Man planlægger at bygge standardhuse for 26.000 kr.,

og naar de er færdige koster de 40.000 kr. (jfr. fiaskoen i Aarhus og Lyngby).

Langt snarere maatte man se hen til at faa byggeriet planlagt paa en fornuftig maade. Faa materialerne sikret det igangværende byggeri. Lade materialebevillingerne følge byggetilladelsen, for bl. a. ogsaa at nedsætte ekspeditionstiden. Søge at faa byggeriet i en saadan gænge, „give det en naturlig rytme“, at man ikke, som nu, skal være 3 aar om at bygge et hus, der før krigen blev opført paa eet aar.

Det sidste ikke mindst af hensyn til rentabiliteten, huslejens størrelse, idet en saadan nedsættelse af byggetiden kunne spare op til 10 pct. af omkostningerne i rentebesparelser.

Som anden indleder fortsatte murerformanden, der ligesom Grave ikke mente, at mekanisering og industrialisering ville bringe os ud af den akutte bolig-mangel: „Rationaliseringen af byggeriet maa komme ved teknikernes initiativ, men man har ikke interesseret sig for en rationalisering af vort arbejde“. — Murerne har intet imod, at der rationaliseres noget mere, men har noget imod, at denne rationalisering, som man kendte det af erfaring fra andre fag, ikke kommer arbejderen til gode. „Vi faar ikke del i udbyttet, men derimod ubehagelighederne ved større arbejdstempo og arbejdsløshed.“ „Vi maa imidlertid gaa ud fra, at de kommende aars byggeri vil anvende murstenstekniken.“

Men her er der ogsaa masser at rationalisere. Materialerne behandles idag meget slet. Murstenene bliver stillet paa den bare jord og staar udækket i regn og frost, ligesom man ikke mere, som det var almindeligt i 30erne, sørger for at isolere mørtelkasserne.

Disse forhold var den direkte aarsag til, at vintermaanederne gav saa stor arbejdsløshed, iaar 5-7 uger for 1200 murere. Dette tal kunne med smaa omkostninger være nedsat til en uges arbejdsløshed for de samme folk. 50.000 arbejdstimer gik til spilde.

Statens forskningsinstitut har arbejdet med spørgsmaalet, hvilket har givet gode resultater, men vi maa opfordre alle til at være med her og gøre en indsats. Til slut omtalte Hermansen skurforholdene. Paa fabrikkerne er det nu paa mode at pynte spisestuerne med al mulig komfort, men murerne maa stadig finde sig i disse utætte skure, hvor det vaade tøj om natten ikke kan komme til tørre, og hvor spisepausen er alt andet end behagelig i vintermaanederne.

Efter disse to indlæg fulgte en diskussion.

Til skam for ingeniørerne maa det meddeles, at de gennemgaaende afslørede en saa ufattelig mangel paa menneskelig forstaaelse, at den første halvdel af diskussionen fik en sur og uforsonlig tone.

En ingeniør beklagede sig over, „ikke fordi jeg er arbejderfjendsk“, at akkordpriserne er saa stive, at man ikke kan opnaa større fordele ved rationalisering af byggeriet, idet det t. eks. koster det samme i arbejdsløn pr. m² forskalling, uanset disse er standardiseret eller ikke.

Man beskyldte arbejderen for at være doven og bange for regnvejret, at kitte for meget o. s. v.

Først arkitekt Arctander berigede diskussionen.

„Hvad nytter det at sige idiot til arbejderen. Tror man saa, det samarbejde kan etableres, der er nødvendigt for fremtiden.“

Vi maa se menneskeligt paa forholdene, og naar ingen vegne med hasarderede paastande og meninger. Det var under diskussionens forløb blevet foreslaaet (man har hørt det før), at vi maatte stile hen til, at fabrikere husene paa samlebaand. Det blev paataalt, at arbejderen var konservativ og ville fastholde de gamle traditioner og at vi maatte skamme os over, at vi endnu brugte dette middelaldermateriale som murstenen o. s. v.

Arctander henviste til større tolerance. Vi naar intet med taagede fantasier om huse paa en formiddag, eller ved at forkaste de gængse byggemetoder, uden at kunne sætte noget virkeligt godt i stedet.

Maaske bliver vejen frem en helt anden end den, vi forestiller os idag.

Et andet arkitektindlæg gik ligesom Arctanders imod den haarde kritik af arbejderen. Det fremførtes saaledes, som et interessant eksempel paa arbejderens indsats: at man ved en undersøgelse for nogle aar siden beregnede, at den københavnske tømrer, næstefter den svenske „tømmerflaader“, var den arbejder i Europa, der havde det haardeste job.

Dette stemte ganske overens med fagforeningsfolkernes mening, at man ikke kunne rationalisere byggeriet ved at indføre et større arbejdstempo.

Til slut replicerede Grave nogle bemærkninger og sagde bl. a.: „Derhjemme, hvor jeg bor, ligger en lille villaby, og det fryder mig at gaa og se paa disse bygningers veludførte arbejde. Man kan se, det er gedigent haandværk saavel som godt arkitektarbejde. *Det er værdier, vi kan leve paa.*“

Denne sidste bemærkning kan maaske stede til eftertanke.

Var det ikke snart paa tide at forsøge at give disse haardtarbejdende folk en haandsrækning. At forske, hvilke hjælpemidler, der kan frigøre fra slævet, saa haandværkerstanden igen kan finde og faa tid til at dyrke de „*værdier, der er værd at leve paa*“.

Een af aarsagerne til, at mange gaar fra faget, er maaske netop den, at man ikke kan følge med i slævet, udtalte Grave.

Vi maa frigøre os fra dette. Genskabe glæden ved arbejdet, i stedet for at lade os hylle ind i ingeniørmentalitetens fantasitaager. Teknik er ikke alt. Jordkloden er ogsaa befolket af mennesker. Vi maa tænke paa arbejdets aandelige værdier, der, naar de frigøres ved maskinens hjælp, kan berige og skabe lysten til arbejdet igen. Gøre arbejdet til „en del af fritiden“ og ikke bare et middel til at faa føden og kunne betale skatter og sygekasse.

Men vi maa ikke sige idiot til arbejderen.

Flere tekniske hjælpemidler maa ikke blot vurderes udfra en socialøkonomisk synsvinkel, de maa skabes

paa et saadant grundlag, *at arbejderen saavel aandeligt som økonomisk høster fordelene.*

De sidste 100 aar har arbejderen maattet bære teknikens skyggesider. Det paradys, der burde følge med den jätteenergiudfoldelse, vi idag kan præstere, har forholdsvis ikke gavnet haandens arbejder, den besiddelsesløse.

„Vore arbejdsbetingelser er de sidste 25 aar blevet væsentlig forringet“, sagde Hermansen. – Det er, hvad fremskridtet har bragt. Og lad os saa blive fri for den skamløse nedrakning af arbejderens vilje til at være med, hvor det gælder. Giv ham først del i overskuddet. *Økonomisk højnelse og aandelig frigørelse.*

Vi vil da atter kunne møde en haandværkerstand med agtelse for sig selv. Og dermed er maaske problemet løst, som er alvorligere end vi aner: At haandværkeren faar honette ambitioner og forlader faget for at leve en trangbrystet tilværelse som flipproletar, med rene negle.

Arkitekterne har her et ansvar. For sig selv, for bygningshaandværkeren og for arkitekturen – rammen om det menneskelige. Men arbejderen har ogsaa et ansvar. Det har vist sig i de aar, da der jævnlig var strejker o. lign., at arbejderne ved de paagældende virksomheder samlede penge som strejkebidrag, hvis sum oversteg, hvad hele virksomheden kostede. – *Saa køb den da!* „Pelle Erobreren“ slaar til lyd for tanken. *Køb!* – Det ville være rationelt!